

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การผลักดันให้เกิดสื่อสาธารณะในประเทศต่างๆในโลกมีเป้าหมายสำคัญที่สอดคล้องกัน คือการผลักดันให้สื่อมวลชนได้มีบทบาทในการเป็นพื้นที่สื่อกลางเพื่อสื่อสาร ถ่ายทอดเรื่องราวที่หลากหลาย เป็นประโยชน์และเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อ และใช้พื้นที่ในการสื่อสารทางการเมืองโดยมีการกำหนดกรอบกฎเกณฑ์ในการสร้างสื่อสาธารณะที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับพันธสัญญาของสื่อสาธารณะในการดึงผู้ชมทั่วไปให้มีส่วนร่วมกับการบริหารทางการเมืองที่ใหญ่ขึ้น ตามวัตถุประสงค์พื้นฐานของสื่อสาธารณะคือการสร้างอำนาจให้แก่ผู้ชม โดยการสร้างเวทีถกเถียงและกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะ และทำให้กระบวนการทางการเมืองมีความโปร่งใส โดยทำหน้าที่เหมือนสุนัขเฝ้าบ้านทำให้ประชาชนเข้าถึงนโยบายของรัฐบาล และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของสาธารณชนในช่องทางต่างๆ (Banerjee, 2006: 106) ซึ่งในประเทศที่มีระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยส่วนใหญ่ เช่น สื่อสาธารณะของประเทศอังกฤษ เยอรมนี สหรัฐอเมริกา แคนาดา ญี่ปุ่น เนเธอร์แลนด์ ล้วนมีสื่อสาธารณะที่เข้มแข็งและมีกลไกในการตรวจสอบติดตามการทำงานและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนรองรับอย่างสมบูรณ์ (จิตินันท์ พงษ์สุทธิรักษ์, 2546: 12-13)

สำหรับแนวคิดการสร้างสื่อสาธารณะในประเทศไทยนั้น เกิดขึ้นมาควบคู่กับไปแนวคิดการปฏิรูปสื่อซึ่งมีการเคลื่อนไหวตั้งแต่เหตุการณ์ทางการเมือง 6 ตุลาคม 14 ตุลาคม จนกระทั่งเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ในปี พ.ศ. 2535 โดยมีการยกประเด็นการถูกละเมิด สิทธิ เสรีภาพ และอิสรภาพในการนำเสนอข่าวของนักสื่อสารมวลชน ทำให้นักสื่อสารมวลชนไม่สามารถนำเสนอประเด็นข่าวตรงข้ามกับรัฐบาล หรือคัดค้านกับกลุ่มทุนขนาดใหญ่บนพื้นที่บนสื่อกระแสหลักได้อย่างเต็มที่ สื่อมวลชนบางกลุ่มถูกกันออกจากพื้นที่ข่าวกระแสหลัก และสื่อที่เป็นสื่อทางเลือก เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรือเว็บไซต์บางแห่งถูกปิด เพราะมาตรการควบคุมเนื้อหารายการ การเสนอข่าวและข้อมูลจากภาครัฐ (กุลวดี หวังดีศิริกุล, 2545: 3) ขณะที่การเติบโตของสื่อพาณิชย์ โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ภายใต้การบริหารของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับนักการเมืองมีการเติบโตขึ้น และครอบครองพื้นที่สื่อกระแสหลัก ทำให้ประชาชนผู้ชมผู้ฟังมีฐานะเป็นผู้บริโภค มากกว่าพลเมือง และมีโอกาสรับข้อมูลข่าวสาร ชมรายการตามผังรายการของสื่อพาณิชย์ที่กำหนดตามสัดส่วนรายได้จากโฆษณา ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุด คือกรณีของ

สถานีโทรทัศน์ไอทีวี ทิวี่เสรี ซึ่งเกิดขึ้นในรัฐบาลนาย อานันท์ ปันยารชุน ภายหลังเหตุการณ์ พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 เนื่องจากในขณะเกิดเหตุการณ์ สื่อโทรทัศน์ฟรีทีวีจำนวน 5 ช่อง มิได้รายงานข่าวเหตุการณ์นองเลือด ตามความเป็นจริง ประกอบกับ มีเสียงเรียกร้องจากประชาชน ให้เปิดดำเนินการสถานีโทรทัศน์เสรี ในระบบยูเอชเอฟ เพื่อให้คนไทยมีโอกาสได้รับรู้ ข่าวสารที่ถูกต้องเป็นกลางอย่างแท้จริง ด้วยพลังประชาสังคมผลักดันให้สถานีโทรทัศน์ไอทีวีถือกำเนิดจาก คำสั่งของสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (สปน.) ที่เปิดให้เอกชนเช่าสัมปทาน และดำเนินการ ระบบโทรทัศน์ยูเอชเอฟ (นวนนอย ตริรัตน์, 2547: 127) ซึ่งบริษัทที่ชนะการประมูลคือ บริษัท สยามอินโฟเทนเมนท์ จำกัด

สถานีโทรทัศน์ไอทีวี ทิวี่เสรี เริ่มออกอากาศอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2539 โดยให้ความสำคัญกับ รายการข่าว และสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อต่อยอดภาพลักษณ์ การเป็น สถานีโทรทัศน์เพื่อข่าวสาร และสาระความรู้ ต่อมาสถานีโทรทัศน์ไอทีวีได้จัดตั้งสถานี เครือข่ายทั้งสิ้น 52 สถานี ซึ่งนับว่าเป็นสถานีโทรทัศน์ที่มี เครือข่ายมากที่สุด ครอบคลุมจำนวน ประชาชนที่รับชมได้ ประมาณร้อยละ 98 ของประชากรในประเทศไทย มี “หลักการ-เจตนารมณ์” เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า “itv : Independent Television” แปลว่า “สถานีโทรทัศน์เสรี” หรือเรียก กันสั้นๆ ง่ายๆ ว่า “ทิวี่เสรี” แต่ในภายหลังเจตนารมณ์ของทิวี่เสรีเริ่มเปลี่ยนไป จากการแทรกแซงอัน เป็นผลจากการครอบครองและผูกขาดสื่อของบริษัทขนาดใหญ่อย่างชินคอร์ป ซึ่งถือได้ว่าเป็นชน ชั้นนำที่มีอำนาจ (Power Elite) เพราะมีความเกี่ยวข้องกับนายกรัฐมนตรีและรัฐบาลอย่างเห็นได้ ชัด กลายเป็นบริษัทที่มีทั้งอำนาจทางการเมืองและอำนาจเงินมากพอที่จะปิดปากสื่อ และปิดหูปิด ตาประชาชนได้ อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีแรงต้านจากภายในสถานีโทรทัศน์เอง คือมีกลุ่มขบถไอทีวี เรียกร้องให้หยุดการแทรกแซงตามที่ได้เคยกระทำมาก่อนหน้านี้ในรูปแบบของแถลงการณ์จำนวน 7 ข้อ และเริ่มจัดตั้งสหภาพแรงงานอย่างเป็นระบบแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จและทำให้กลุ่มขบถ ไอทีวีต้องลาออก (ปวิวัติ วลีชาติ, 2549: 54-74)

ต่อมาไอทีวีปรับผังรายการเพิ่มความบันเทิงมากขึ้น และในปี 2547 ได้ร้องยื่นเรื่องต่อ อนุญาโตตุลาการ ขอให้แก้ไขสัญญาสัมปทานสัดส่วนการออกอากาศรายการสาระต่อรายการบันเทิง จากร้อยละ 50 ต่อ 30 เป็นร้อยละ 50 ต่อ 40 และขอลดค่าสัมปทานที่ต้องจ่ายให้รัฐปีละ 1 พันล้านบาทโดยอ้างว่าเอกชนรายอื่นจ่ายต่ำกว่า คณะอนุญาโตตุลาการได้วินิจฉัยชี้ขาดในวันที่ 30 มกราคม 2547 ลดค่าสัมปทานให้สถานีฯ ลง และแก้ไขสัมปทานดังกล่าว (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2547: 174) อย่างไรก็ตาม ในปี 2549 ศาลปกครองและศาลปกครองสูงสุดมีคำ พิพากษาให้เพิกถอนคำสั่งของอนุญาโตตุลาการ ทำให้ ไอทีวีต้องกลับไปดำเนินการในแนวทาง

เดิมพร้อมเสียค่าปรับประมาณ 1 แสนล้านบาท ที่ประชุมกรม.มีมติเมื่อ 27 กุมภาพันธ์ 2550 ว่า หากไอทีวีไม่สามารถจ่ายค่าปรับและค่าสัมปทานค้างจ่ายดังกล่าวได้ภายในวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2550 ให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีเลิกสัมปทานกับไอทีวี นำมาสู่การเปลี่ยนชื่อเป็น ทีไอทีวีในวันที่ 2 มีนาคม 2550 และยุติการออกอากาศของไอทีวี โดยให้กรมประชาสัมพันธ์ดำเนินการออกอากาศสถานีโทรทัศน์ ทีไอทีวี ในคลื่นความถี่เดิมของไอทีวีแทน การดำเนินการทางกฎหมายสะท้อนให้เห็นความเป็นจริง 2 ประการคือ อำนาจการผูกขาดสัมปทานยังคงอยู่ในมือของรัฐ คลื่นความถี่ไอทีวีสามารถถูกยกเลิกได้โดยมติดังกล่าว ซึ่งหากพิจารณาจากสถานการณ์การเมืองแล้วพบว่า ช่วงที่ชินคอร์ปเข้ามามีอำนาจแทรกแซงไอทีวีเป็นช่วงที่พ.ต.ท. ทักษิณ ฯ ยังเป็นนายกรัฐมนตรีอยู่ การดำเนินการจึงเป็นไปในแนวที่เอื้อประโยชน์ต่อรัฐบาล กระบวนการที่น่าจะพึงพาได้จึงไม่สามารถทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างเต็มที่

จากเปลี่ยนแปลงและพยายามกลับมาสู่จุดกำเนิดของไอทีวี ทำให้เริ่มเกิดแนวคิดใหม่คือสถานีโทรทัศน์สาธารณะขึ้น นำมาสู่มติคณะรัฐมนตรีระหว่างเดือนเมษายน - พฤษภาคม 2550 ให้แปลงสภาพกิจการทีไอทีวีเป็นทีวีสาธารณะ และเห็นชอบในหลักการร่าง พ.ร.บ.องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย ประกอบไปด้วย 60 มาตราเพื่อนำมาบริหาร สถานีโทรทัศน์สาธารณะ ซึ่งหลักการของร่าง พ.ร.บ.ฉบับนี้ คือจะไม่มีโฆษณา และจะเป็นสื่อสาธารณะหลักเพื่อแพร่ภาพสู่ประชาชน (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, 2551: 2) และสามารถนำมาออกเป็นพระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551 เมื่อวันที่ 5 มกราคม 2551 และในวันจันทร์ที่ 14 มกราคม พ.ศ.2551 พระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย พ.ศ.2551 มีผลบังคับใช้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2551: 1) เป็นเหตุให้สถานีไอทีวีหรือทีไอทีวีต้องยุติการออกอากาศ พร้อมกับ การเกิดขึ้นของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส หรือ สถานีโทรทัศน์สาธารณะแห่งแรกของไทย และในภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น "ทีวีไทย" ภายใต้การดำเนินการขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย เรียกโดยย่อว่า "ส.ส.ท." และใช้ชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า "Thai Public Broadcasting Service" (TPBS)

การที่ทีวีไทยกำหนดแนวทางการบริหารและผลิตรายการต่างๆ บนพื้นฐานของการเป็นสื่อที่ปราศจากการครอบงำของรัฐและทุน เป็นสื่อที่เป็นกลาง และเป็นพื้นที่สาธารณะนั้น เป็นประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษา เพราะในประวัติศาสตร์ของรายการโทรทัศน์ในประเทศไทยได้มีการผลิตรายการโทรทัศน์ หรือมีความพยายามใช้พื้นที่ของสื่อโทรทัศน์ในการเปิดรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสนอเรื่องราวปัญหาความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐ หรือกลุ่มทุน เช่น

รายการมอต่างมูม ของบริษัท Watch dog ซึ่งมีลักษณะของการเปิดเวทีสาธารณะให้ประชาชนได้เข้าร่วมรายการและมีส่วนร่วมในการนำเสนอประเด็นอย่างเต็มที่ แต่รายการในลักษณะนี้ถูกปิดไปเนื่องจากการแทรกแซงของอำนาจรัฐและทุน นอกจากนี้ การที่ทีวีไทย เกิดขึ้นภายใต้องค์การที่จัดตั้งขึ้นในบริบททางการเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตยในขณะนั้น ทำให้เกิดการตั้งข้อสังเกตต่อความเป็นอิสระในการทำงานของบุคลากรในองค์กร ตลอดจนแนวคิดในการบริหารสื่อที่ส่งเสริมคุณค่าประชาธิปไตย และเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนประเด็นปัญหาได้

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงกำหนดการศึกษาวิจัย เรื่อง “บทบาทขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทยในการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองผ่านรายการเวทีสาธารณะและนักข่าวพลเมือง” เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสื่อสาธารณะและพื้นที่สาธารณะทางการเมืองผ่านสื่อโทรทัศน์ในประเทศไทย ซึ่งการเลือกศึกษาเฉพาะรายการเวทีสาธารณะและนักข่าวพลเมือง เนื่องจากเป็นรายการที่มีเป้าหมายชัดเจนในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการผลิตรายการ การกำหนดประเด็นและมุ่งหวังให้ผลการออกอากาศได้สร้างการเปลี่ยนแปลงระดับนโยบาย หรือสร้างการตื่นตัวการในการมีส่วนร่วมในการสื่อสารทางการเมืองของประชาชน ซึ่งผู้วิจัยหวังว่า ผลการศึกษาจะก่อให้เกิดประโยชน์และเป็นการปูทางสำหรับศึกษาต่อยอดในด้านการส่งเสริมบทบาทของสื่อมวลชนในการสร้างพื้นที่สาธารณะในสังคมประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในสังคมไทยได้

1.2 วัตถุประสงค์

1. ศึกษากระบวนการสร้างสื่อสาธารณะและเจตนารมณ์ขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย
2. วิเคราะห์กระบวนการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองให้แก่ประชาชนผ่านรายการเวทีสาธารณะ และรายการนักข่าวพลเมือง
3. ศึกษาผลของการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองในรายการเวทีสาธารณะและรายการนักข่าวพลเมืองที่มีต่อกระบวนการเคลื่อนไหวของประชาชน

1.3 ระเบียบวิธีการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยเรื่องบทบาทขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทยในการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองแก่ประชาชนผ่านรายการเวทีสาธารณะและนักข่าวพลเมือง ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) โดยมีจุดมุ่งหมาย

เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองและผลที่เกิดขึ้นต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชน ผู้วิจัยได้ใช้วิธีรวบรวมข้อมูลเอกสาร, เทปบันทึกรายการ, เอกสารที่เกี่ยวข้อง เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) รวมทั้งการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) และการพูดคุยกับผู้มีส่วนร่วมในการผลิตรายการรวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

แหล่งข้อมูลด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมประเด็นที่น่าสนใจในรายการนักข่าวพลเมืองและรายการเวทีสาธารณะในช่วง 2 ปีแรกของการแพร่ภาพทางทีวีไทย แบ่งเป็น

รายการเวทีสาธารณะ

ตั้งแต่วันที่ 15 มกราคม 2551 ถึง 31 มกราคม 2553 ออกอากาศทุกวันเสาร์ เวลา 14.00 น. ถึง 15.00 น. รวม 88 ตอน

รายการนักข่าวพลเมือง

ตั้งแต่วันที่ 2 มิถุนายน 2551 ถึง 31 มกราคม 2553 โดยในช่วงปี 2551 ออกอากาศทุกวัน เวลา 21.00 น. ในรายการที่นี้...ทีวีไทย วันละ 3 นาที และหลังจากนั้นเพิ่มเวลาออกอากาศในช่วงรายการข่าวเช้า กลางวัน และข่าวค่ำ รวม 298 ตอน

จากนั้น ผู้วิจัยนำเทปรายการทั้งหมด มาจัดกลุ่มประเด็น โดยมีเกณฑ์การจัดกลุ่มพิจารณาจากเกณฑ์ดังต่อไปนี้

- 1) ประเด็นหลักที่น่าสนใจในเนื้อหารายการแต่ละตอน
- 2) เป้าหมายของการเสนอประเด็นดังกล่าว เพื่อให้เกิดผลในด้านใด

นอกจากการพิจารณาตามเกณฑ์ดังกล่าว ผู้วิจัยยังได้กำหนดเกณฑ์ร่วมกับผู้ผลิตรายการทั้งสอง สามารถจัดกลุ่มประเด็นเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรและความขัดแย้งในโครงการพัฒนาขนาดใหญ่

เป็นการนำเสนอปัญหาในด้านการจัดการทรัพยากรของชุมชนต่างๆ ที่มีปัญหาระหว่างวิถีชีวิตความเป็นอยู่ดั้งเดิม กับกฎระเบียบของทางราชการแบบใหม่ ทำให้เกิดความขัดแย้ง เป็นประเด็นเกี่ยวกับการอ้างสิทธิที่ต่างกันระหว่างถิ่นที่อยู่ของคนพื้นถิ่น และมุมมองของทางราชการที่เห็นว่าเป็นพื้นที่ของคนส่วนรวม และยักรวมถึงแนวทางการแก้ปัญหาต่างๆ ที่ความเห็นระหว่างรัฐและชาวบ้านไม่ตรงกัน การนำเสนอประเด็นนี้เป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนภาคประชาชน เป็น

การแสดงความกังวลถึงผลการดำเนินการตามแผนการพัฒนา ซึ่งกลุ่มผู้ขับเคลื่อนหรือผู้ร่วมรายการเป็นกลุ่มที่ร่วมคัดค้านโครงการขนาดใหญ่ โดยเฉพาะการก่อสร้างนิคมอุตสาหกรรมและโรงไฟฟ้า

กลุ่มที่ 2 กลุ่มชาติพันธุ์

การนำเสนอเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเน้นประเด็นไปที่การเข้าถึงสิทธิพลเมือง และการส่งเสริมให้มีการยอมรับในอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น กรณีการขอสัญชาติไทย การใช้สิทธิในการเลือกตั้ง การเข้าถึงสิทธิพื้นฐานในฐานะพลเมืองของประเทศ ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์เป็นกลุ่มที่มีปัญหาการเข้าถึงสิทธิดังกล่าว โดยการนำเสนอประเด็นข้อนี้ มีทั้งการนำเสนอโดยตรง และเล่าเรื่องทางอ้อม เช่น การนำเสนอผ่านเรื่องราววิถีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เพื่อให้ผู้ชมผู้ฟังเห็นความเชื่อมโยง หรือความสำคัญ และยอมรับในสิทธิพลเมืองของคนกลุ่มชาติพันธุ์

กลุ่มที่ 3 ประเด็นสังคมและชุมชน

เป็นการนำเสนอเรื่องราว กิจกรรม หรือปัญหาด้านสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชนต่างๆ หรือในระดับประเทศ

กลุ่มที่ 4 การส่งเสริมประชาธิปไตย เป็นการนำเสนอประเด็นการส่งเสริมประชาธิปไตยท้องถิ่นเช่นการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร หรือการสร้างกระบวนการสันติวิธีเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง รวมถึงการนำเสนอมุมมองทางการเมืองของเยาวชน

หลังจากผู้วิจัยได้ทำการแบ่งกลุ่มประเด็นที่นำเสนอในทั้งสองรายการเป็น 4 กลุ่มแล้ว ผู้วิจัยได้เลือก 3 กรณีศึกษาที่มีการนำเสนอต่อเนื่องมากที่สุด และครอบคลุมการนำเสนอทั้ง 4 กลุ่มประเด็น ได้แก่

- 1) การเรียกร้องโฉนดชุมชนพื้นที่เกษตรกรรมคลองโยง
- 2) การเรียกร้องสิทธิพลเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์
- 3) การคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าในชุมชน

เพื่อวิเคราะห์ผลของการออกอากาศและสามารถตอบคำถามวัตถุประสงค์การศึกษาถึงผลของการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองในรายการเวทีสาธารณะและรายการนักข่าวพลเมืองที่มีต่อกระบวนการเคลื่อนไหวของประชาชน

แหล่งข้อมูลด้านเอกสาร

ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดสื่อสารธารณะ, ปริมาณสื่อสารธารณะของฮาเบอร์มาส, และทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองของสื่อมวลชนจากห้องสมุดของคณะรัฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ และหอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดกลาง (ปรีดี พนมยงค์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ รวมทั้งข่าว บทความจากสื่อหนังสือพิมพ์ รวมถึงหนังสือทางวิชาการ และเว็บไซต์ต่างๆ

แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการผลิตรายการเวทีสาธารณะและรายการนักข่าวพลเมือง, ผู้ชมและผู้ฟังรายการเวทีสาธารณะและนักข่าวพลเมือง นักวิชาการ/ ผู้มีประสบการณ์ด้านสื่อสารธารณะ และประชาสังคม รวม 25 คน เพื่อประเมินถึงกระบวนการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมือง ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนผลทางการเมืองจากบทบาทของสื่อสารธารณะ เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอ ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองของทีวีไทยได้แก่

กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารของส.ส.ท.และผู้ผลิตรายการเวทีสาธารณะและนักข่าวพลเมือง
แบ่งเป็น กลุ่มผู้บริหารได้แก่

1) นายสมชัย สุวรรณบรรณ	กรรมการนโยบายด้านสื่อสารมวลชน ส.ส.ท.
2) นายเทพชัย หย่อง	ผู้อำนวยการ ส.ส.ท.
3) นางพรณิภา โสติดิพันธุ์	รองผู้อำนวยการ ส.ส.ท. ด้านประชาสังคม

กลุ่มผู้ผลิตรายการ ได้แก่

1) นางสาว ณาตยา แววีร์คุปต์	บรรณาธิการข่าวสาธารณะและนโยบายสังคม / ผู้ดำเนินรายการเวทีสาธารณะ
2) นายสมเกียรติ จันทรสีมา	หัวหน้าโต๊ะข่าวพลเมือง
3) นางสาวปทุมวดี นาคพล	ประสานงาน รายการเวทีสาธารณะ
4) นางสาวรัชฎา อ่อนพฤษภูมิ	โปรดิวเซอร์รายการเวทีสาธารณะ

**กลุ่มที่ 2 ผู้ร่วมรายการนักข่าวพลเมืองและเวทีสาธารณะแบ่งเป็น
กรณี การเรียกร้องโจมตีชุมชนพื้นที่เกษตรกรรมคลองโยง**

1) นายภาณุ เอี่ยมสุวรรณ	รองประธานกลุ่มการเช่าที่ดินสหกรณ์คลองโยง
2) นางกรรณิการ์ เอี่ยมสุวรรณ	สมาชิกกลุ่มการเช่าที่ดินสหกรณ์คลองโยง
3) นายแสวง เจริญมี	อดีตกรรมการกลุ่มการเช่าที่ดินสหกรณ์คลองโยง
4) นางนันทนา ประสารวงษ์	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองโยง
5) นางสมใจ เกตุบุญลือ	สมาชิกกลุ่มการเช่าที่ดินสหกรณ์คลองโยง
6) นายช่วย สิทธิสุนทร	นักข่าวพลเมืองคลองโยง

กรณี การเรียกร้องสิทธิพลเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์

1) นายสิทธิษ ประมงกิจ	ผู้นำชุมชนชาวมอแกนเกาะเหลา จ.ระนอง
2) นายสิทธิโชค แยกป่าทาน	นักข่าวพลเมืองตะกั่วป่า
3) น.ส.พรรณทิพา เจติะวรรณ	เจ้าหน้าที่ ADRA ประเทศไทย จ. เชียงราย
4) น.ส.ปรีดา คงแป้น	เจ้าหน้าที่มูลนิธิวิถีไทย

กรณี การคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าในชุมชน

1) นาย สุทธิ อัครมาศย์	ผู้ประสานงานเครือข่ายชุมชนภาคตะวันตก
2) ดร.ไพรินทร์ ฐิโชติถาวร	กรรมการผู้จัดการใหญ่ บมจ. ไออาร์พีซี
3) น.ส. สุริยรัตน์ แต่ชูตระกูล	แกนนำชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ทับสะแก
จ.ประจวบคีรีขันธ์
4) นาย สันติ โชคชัยชำนาญกิจ	เจ้าหน้าที่กลุ่มศึกษาพลังงานทางเลือก
เพื่ออนาคต

กลุ่มที่ 3 นักวิชาการที่เกี่ยวข้องด้านสื่อสาธารณะ

1) ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์	นักวิชาการประจำสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา
ประเทศไทย
2) รศ.ดร. ประภาส ปิ่นตบแต่ง	นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3) นายธาม เชื้อสถาปนศิริ	นักวิจัยโครงการศึกษาและเฝ้าระวังสื่อเพื่อ
สุขภาวะของสังคม (Media Monitor)

4) นายปกป้อง จันวิทย์	คณะกรรมการประเมินภายนอกการจัดทำ
รายงานผลการปฏิบัติงานของส.ส.ท.
ประจำปี 2552
5) อาจารย์ทีปวิท พงศ์ไพบุลย์	นักวิชาการด้านนิเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยทักษิณ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาเรื่อง “บทบาทขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทยในการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองให้แก่ประชาชนผ่านรายการเวทีสาธารณะและนักข่าวพลเมือง” ผู้ศึกษามีวิธีการวิจัย ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Methodology) โดยได้รวบรวมจากเอกสาร เช่น ตำราวิชาการ งานวิจัย หนังสือ บทความ วารสารหนังสือพิมพ์ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องจากภาครัฐและเอกชน รวมทั้งข้อมูลที่หลากหลายจากแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาประมวลวิเคราะห์เปรียบเทียบความหมาย องค์ประกอบ และแนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกสาธารณะ หรือแนวคิดที่มีลักษณะใกล้เคียงหรือคล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ผู้ศึกษายังได้เก็บข้อมูลจากงานวิทยานิพนธ์เล่มอื่นๆ ที่ได้ศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะ เพื่อนำมาแตกประเด็นให้ครอบคลุมมากขึ้น

และมีการวิเคราะห์เอกสาร (Content Analysis) จากการดูเทปรายการในประเด็นผู้เข้าร่วมรายการ, สถานที่จัดรายการ, ประเด็นที่นำเสนอ, ระดับการมีส่วนร่วม

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth interview) เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ การถอดคำสัมภาษณ์ โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์เป็น 3 กลุ่ม คือ ผู้บริหารและผู้ผลิตรายการ ผู้เข้าร่วมรายการ และนักวิชาการและผู้มีประสบการณ์ด้านสื่อสาธารณะ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากบุคคล ผู้วิจัยทำการจดบันทึกประกอบการวิเคราะห์ และใช้เทปบันทึกการสัมภาษณ์แล้วนำมาถอดความประกอบการวิเคราะห์อีกครั้งหนึ่ง เพื่อความสมบูรณ์ชัดเจนมากขึ้น

ทั้งนี้ในการสัมภาษณ์ มีคำถามนำการวิจัย ดังนี้

- 1) พื้นที่สาธารณะ เป็นของใคร
- 2) วัตถุประสงค์ การผลิต กระบวนการผลิตการคัดเลือกประเด็น
- 3) การเข้าถึงพื้นที่สื่อ
- 4) มูลเหตุจูงใจให้เข้าร่วมในพื้นที่สาธารณะ

- 5) บทบาทของสื่อในการสร้างพื้นที่สาธารณะ การดำเนินงาน
- 6) การมีส่วนร่วมของผู้รับสาร
- 7) ปัญหา อุปสรรค

3. การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมเพื่อศึกษาวิธีการทำงาน, การประชุมทีมงาน, การเลือกประเด็น, การประสานงาน, การติดต่อรายการ, กระบวนการนำเสนอ, และการติดตามผล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับบทบาทขององค์การแพร่ภาพและกระจายเสียงสาธารณะในการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองที่คัดเลือกมาศึกษาไปทำการตรวจสอบกับรูปแบบและเนื้อหาที่ปรากฏอยู่จริง โดยแบ่งการวิเคราะห์ดังนี้

1. วิเคราะห์กระบวนการสร้างสื่อสาธารณะและเจตนารมณ์ของการจัดตั้งองค์การแพร่ภาพและกระจายเสียงสาธารณะที่ปรากฏในช่วง 2 ปีแรกของการจัดตั้งองค์การ

จากบทสัมภาษณ์ของบุคลากรของส.ส.ท. รวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งองค์การแพร่ภาพและกระจายเสียงสาธารณะโดยยึดแนวคิดในการสร้างพื้นที่สาธารณะของ Jurgen Habermas บทบาทของสื่อสาธารณะกับการสร้างพื้นที่สาธารณะ และสื่อสาธารณะ เป็นหลักในการวิเคราะห์

มีเกณฑ์ในการวิเคราะห์ดังนี้

- 1) ความเป็นสถาบันที่เป็นอิสระจากรัฐและระบบตลาด
- 2) มีพื้นที่ของกลุ่มที่หลากหลาย ที่สนใจผลประโยชน์ร่วมกันของสังคม
- 3) พิจารณาผู้เข้าร่วมในฐานะพลเมือง มากกว่าผู้บริโภค

2. วิเคราะห์กระบวนการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองให้แก่ประชาชนผ่านรายการเวทีสาธารณะ และนักข่าวพลเมือง

จากการศึกษากระบวนการผลิตรายการ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้เข้าร่วมรายการ เปรียบรายการ โดยผู้วิจัยยึดแนวคิดในการสร้างพื้นที่สาธารณะของ Jurgen Habermas บทบาทของสื่อสาธารณะกับการสร้างพื้นที่สาธารณะ และสื่อสาธารณะ มีเกณฑ์ในการวิเคราะห์ คือ

1) กระบวนการผลิตรายการ วิเคราะห์จากการกำหนดประเด็น, ผู้ที่เข้ามาใช้พื้นที่ในรายการ, การเข้าถึงรายการ, มูลเหตุจูงใจให้เข้าร่วมรายการ

2) รูปแบบของรายการที่เปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรง มีการสื่อสารแบบ Face to face Communication มิใช่เป็นการสื่อสารผ่านผู้ดำเนินรายการ ซึ่งจะกลายเป็นพื้นที่สาธารณะแบบปลอมๆ (Pseudo public sphere)

3. วิเคราะห์ผลการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมือง

วิเคราะห์จาก 3 กรณีศึกษา โดยวิเคราะห์สภาพการณ์ที่เกิดขึ้นร่วมกับแนวคิดในการสร้างพื้นที่สาธารณะของ Jurgen Habermas บทบาทของสื่อสารมวลชนกับการสร้างพื้นที่สาธารณะ และสื่อสารสาธารณะ เพื่อชี้ให้เห็นถึงกลไกที่เชื่อมโยงปัจจัยและตัวแปรต่างๆ เข้าด้วยกันอันจะนำไปสู่การตอบคำถามที่ได้ตั้งไว้ในการศึกษา

โดยมีเกณฑ์ในการวิเคราะห์ดังนี้

1) ขอบเขตผลประโยชน์ของพื้นที่สาธารณะ

2) ผลของการใช้พื้นที่สาธารณะ ต้องถูกนำไปใช้เพื่อให้มีการแก้ปัญหาจริง

ทั้งนี้มีการวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากแนวคิดปฏิบัติการทางการเมืองทางการสื่อสารของฮาเบอร์มาส

การนำเสนอข้อมูล

หลังจากการวิเคราะห์ตามแนวทางข้างต้น ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยเสนอความพยายามในการจัดสรรอำนาจ ในการใช้พื้นที่สื่อสารสาธารณะโดยประชาชน ซึ่งจะได้เสนอกระบวนการการสร้างสื่อสารสาธารณะ การสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองให้แก่ประชาชนทั้งที่อยู่ในเอกสาร เนื้อหารายการ และจากการสัมภาษณ์เจาะลึกมายกตัวอย่างประกอบให้เห็นจริง โดยผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ออกเป็น 3 บทตามแนวทางการวิเคราะห์ที่ได้วางไว้ เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ข้อ ได้แก่

บทที่ 4 วิเคราะห์กระบวนการสร้างสื่อสารสาธารณะและเจตนารมณ์ของการจัดตั้งองค์การแพรวภาพและกระจายเสียงสาธารณะที่ปรากฏในช่วง 1 ปีแรกของการจัดตั้งองค์การฯ

บทที่ 5 วิเคราะห์กระบวนการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองและผลที่เกิดขึ้นให้แก่ประชาชนผ่านรายการเวทีสาธารณะ

บทที่ 6 วิเคราะห์กระบวนการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองและผลที่เกิดขึ้นให้แก่ประชาชนผ่านรายการนักข่าวพลเมือง

ส่วนบทสุดท้าย คือ บทที่ 7 เป็นการอภิปรายผล สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะของการทำวิจัยครั้งนี้

1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

พื้นที่สาธารณะทางการเมือง (Political Public sphere) คือ พื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคล และ/ หรือ กลุ่มบุคคลที่มีผลประโยชน์แตกต่างกัน ได้นำเสนอปัญหา ข้อคิดเห็น และ/หรือ แนวทางเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาประเด็นต่างๆ ร่วมกันตามหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยที่ให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการกำหนดประเด็นและติดตามตรวจสอบผลของการนำเสนอผ่านสื่อสาธารณะ โดยมีเงื่อนไขว่าการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นผ่านพื้นที่สาธารณะทางการเมืองนั้นต้องเป็นอิสระทั้งจากการแทรกแซงของรัฐและระบบตลาด

พื้นที่สาธารณะแบบปลอม (Pseudo Public Sphere) คือ พื้นที่ที่ไม่ได้เปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น ปัญหา หรือข้อเสนอแนะโดยตรง แต่เป็นพื้นที่ที่ผู้ที่มีอำนาจในการใช้คือรัฐหรือทุน สร้างตัวแทนความเป็นสาธารณะ (Representative Publicness) ในการใช้พื้นที่ดังกล่าว

สื่อสาธารณะ คือ สื่อมวลชนที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมือง ให้แก่ประชาชน เพื่อเป็นการจัดสรรอำนาจให้มาอยู่ในมือประชาชน โดยเฉพาะอำนาจต่อรองหรือการสื่อสารทางการเมือง สื่อสาธารณะจึงเป็นสื่อที่ต้องทำหน้าที่ตามหลักจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อมวลชน เป็นกลาง และไม่อยู่ภายใต้โครงสร้างอำนาจของรัฐ และทุน

สื่อพาณิชย์ คือ สื่อมวลชนหรือสถาบันสื่อที่มีเป้าหมายของการผลิตสื่อเพื่อการค้า โดยมีรายได้หลักมาจากค่าโฆษณา ผู้ชมรายการของสื่อพาณิชย์จึงเปรียบเสมือนเป็นผู้บริโภคที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของสินค้าต่างๆ ทำให้การกำหนดเนื้อหาต่างๆ ที่สื่อนำเสนอต่อสังคมเป็นไปเพื่อการเติบโตทางธุรกิจขององค์กรสื่อเหล่านั้น มากกว่าการคำนึงถึงประโยชน์ของสังคมโดยรวม

นักข่าวพลเมือง คือ ประชาชนที่อยู่ในชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศไทย มีสิทธิในการใช้พื้นที่รายการนักข่าวพลเมืองของทีวียุโรปนำเสนอข่าวสาร เรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง โดยมีลักษณะการทำงานเป็นบรรณาธิการข่าวในการเลือกหรือกำหนดประเด็น เนื้อหาที่นำเสนอตลอดจนการผลิตรายงานข่าวจนเป็นชิ้นงานที่เสร็จสมบูรณ์สำหรับการเผยแพร่ผ่านสื่อสาธารณะ

1.5 สมมติฐานการวิจัย

- 1) รายการเวทีสาธารณะ และนักข่าวพลเมือง ใช้พื้นที่สื่อในการแข่งขันพื้นที่สาธารณะทางการให้แก่ประชาชน
- 2) การสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองในรายการทั้งสองมีผลต่อกระบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนทำให้สื่อกลายเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนสังคม และสร้างอำนาจต่อรองทางการเมืองให้กับประชาชน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สร้างความเข้าใจต่อกระบวนการสร้างสื่อสาธารณะในประเทศไทย
2. สร้างความเข้าใจในกระบวนการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองของรายการโทรทัศน์ เพื่อขับเคลื่อนให้เป็นไปตามหลักการและแนวคิดของโทรทัศน์สาธารณะ
3. สร้างความเข้าใจต่อบทบาทขององค์การแพร่ภาพและกระจายเสียงสาธารณะในการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองให้กับประชาชน เป็นสื่อทางเลือกที่ส่งเสริมพัฒนาการของสื่อมวลชนไทยภายใต้โครงสร้างอำนาจทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคม

สำนักงานคณะกรรมการปรมาณูแห่งชาติ	
วันที่.....	21 ส.ค. 2555
เลขที่.....	248221
เลขเรื่อง.....	